

Ulla Järvi

Suomen tiedetoimittajain liiton
pääsihteeri ja terveysviestinnän tutkija

Mikko Käkelä

Jos kysyt journalistilta, mitä hän ajattelee huuhaasta, saat todennäköisesti polveilevan vastauksen, joka sisältää ainakin tämän Journalistin ohjeiden kohdan: ”Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen”.

Mitä todennäköisimmin journalisti kuitenkin rimpuilee ja tempoilee selityksessään päästäkseen irti totuuden pakkopaidasta. Huuhaan ja totuuden voi joskus erottaa vuosikymmen tai vuosisata, kun huuhaana pidetty muuttuukin uusien tutkimusmenetelmien myötä totuudeksi. Onhan tiede totta toistaiseksi, ja totuuden määritelmä on yhtä monitulkintainen kuin filosofian suuri kysymys olemisesta ja tietämisestä.

Sitä paitsi toimittajat suhtautuvat Journalistin ohjeisiin luultavasti aika lailla samoin kuin lääkärit Käypä hoito-suositukseen. Ne ovat koko toiminnan selkäranka, mutta työelämän vaatimukset ja ihmiselon ankaruus synnyttävät väkisinkin joustoja ja tulkintaa.

Journalistin ohjeita tulkitsee Julkisen sanan neuvosto (JSN), jonne kuka tahansa kansalainen voi kannella havaittuaan tiedotusvälineen rikkoneen vaikkapa tuota totuudenmukaisuuden velvoitetta. Vuoden 2020 syksyllä JSN rämpi syvällä huuhaan, tekstimainonnan ja totuudenmukaisuuden

Mitä journalisti ajattelee huuhaasta?

hetteikössä, kun se käsitteli jo neljättä kertaa Otavamedian Terveys-Hymy -julkaisua. Jutut ovat tulvillaan erilaisten hivenainevalmisteiden ja lisäravinteiden kehuja, kun haastatellut hoitavat niillä mitä moninai- sempia vaivojaan.

Elokuisessa langettavassa ratkaisussaan neuvosto totesi, ettei Hymy ollut erotellut mainosisältöä riittävän selvästi toimituksellisesta aineistostaan. Päätoimittajan mukaan tämä johtui nettisivujen teknisestä ongelmasta. Omasta aloitteestaan neuvosto otti käsittelyyn myös painetun Terveys-Hymyn liitteen, jossa sen mainosluonteesta kerrottiin ainoastaan yhden kerran 24-sivuisen liitteen kannessa.

Neuvoston mukaan merkintöjen pitää olla niin selviä, ettei lukija luule lukevansa terveysjournalismia lukiessaan mainosmateriaalia.

Päätoimittajan mukaan Terveys-Hymy muutettiin toimituksellisesta aineistosta mainosliitteeksi vuonna 2017. Taustalla oli kantelu ja JSN:n antama vaka- va huomautus, joka on hyvin poikkeuksellinen ja kova ratkaisu. Sitä taas edelsi vuoden 2004 lausuma, jolloin JSN otti oma-aloitteisesti Hymyn terveysliitteen käsittelyynsä ja totesi: ”Toimituksellinen ja kaupallinen aineisto sekoittuvat Terveys-Hymyssä neuvoston arvion mukaan tavalla, joka on omiaan heikentämään lukijoiden luottamusta tiedotusvälineiden riippumattomuuteen”.

Eikä tämäkään ollut ensi kerta. Vuonna 1998 Lääkemarkkinoinnin valvontalauta-

kunta Tarkastusvaliokunta 1 teki JSN:lle kantelun ja pyysi kannanottoa siihen, voivatko journalistit noin vain kertoa vitamiinien ja lisäravinteiden tuotenimiä lehtijutussa. Hymyn kiertohaastattelussa parikymmentä julkista kertoi käyttämistään vitamiineista alkaen kalanmaksajölyistä ja päätyen pitkään luetteloon erilaisia valmisteita.

Tuolloin JSN kuitenkin katsoi vapauttavassa ratkaisussaan, että tuotenimet saa lehtijutussa mainita ja ettei mikään yksittäinen tuote noussut epäsuhtaisesti tai perustelemattomista esille.

Moni lääkäri – kuten myös moni journalisti – varmasti ihmettelee, miten Otavamedian kaltaisessa isossa lehtitalossa sallitaan Journalistin ohjeiden toistuva rikkominen. Siihen meillä ei ole vastausta.

Ehkä ainoa positiivinen seikka tässä on, että journalistinen itsesääntely kuitenkin toimii. Voimme luottaa siihen, että JSN:n ohjeiden rikkomista seuraa nuhtelu, jolloin toimitus korjaa tapojaan – edes hetkeksi.

Joudumme hyväksymään, että toiset ovat jukuripäisempiä kuin enemmistö. Onhan journalismin uskottavuuden ja tulevaisuuden kannalta elintärkeää, että mainos ja journalismi erottuvat toisistaan ja että huuhaa-väittämät korjataan – sananvapautta silti vaarantamatta.

<http://www.jsn.fi/paatokset/7292-al-20/>

<http://www.jsn.fi/sisalto/6373-al-16/?search=hymy>

<http://www.jsn.fi/sisalto/?id=5986&search=hymy>

<http://www.jsn.fi/sisalto/?id=5563&search=hymy>